

OBRAZ UHRŮ A UHER V DÍLECH CÍRKEVNÍCH KRONIKÁŘŮ Z ČESKÝCH ZEMÍ ZE 14. STOLETÍ

An Image of Hungary and Hungarians in Works by Church Chroniclers from the Czech Lands in the 14th Century

David Papajík

DOI: 10.17846/CL.2019.12.1.39-49

Abstract: PAPAJÍK, David. *An Image of Hungary and Hungarians in Works by Church Chroniclers from the Czech Lands in the 14th Century*. The author of the text attempts to analyse the ways how the church chroniclers from the Czech Lands depicted and characterised Hungary and its inhabitants in the 14th century. A detailed analysis was performed for the following six chronicles by church authors: *The Žďár Monastery Chronicle*, *The Zbraslav Chronicle*, *The Chronicle of František Pražský*, *The Chronicle of Beneš Krabic of Weitmile* and *The Chronicle of Přibík Pulkava of Radenín*. The analysis also included the interesting *Dalimil Chronicle*, for which the background of its author is unknown. The author further analysed the *Autobiography of King Charles IV of Luxembourg*. For the purpose of a comparison with another social background, the author stepped beyond the limits of the 14th century and analysed three chronicles mostly covering the 15th century: *The Chronicle of Bartošek of Drahonice*, *The Hussite Chronicle of Vavřinec of Březová* and *Staré letopisy české [The Old Bohemian Annals]*.

Keywords: *Kingdom of Hungary, Hungarians, 14th century, chronicles, chroniclers, narrative sources, Czech Lands*

Abstrakt: PAPAJÍK, David. *Obraz Uhrov a Uhorska v dielach cirkevných kronikárov z Čiech zo 14. storočia*. Autor sa v texte pokúša analyzovať, akým spôsobom zobrazovali a charakterizovali cirkevní kronikári z Čiech v 14. storočí Uhorsko a jeho obyvateľstvo. Podrobnú analýzu autor vykonal na šiestich kronikárskych dielach, ktoré napísali cirkevní autori. Analyzované boli tieto diela: *Kronika žďárskeho kláštiera*, *Zbraslavská kronika*, *Kronika Františka Pražského*, *Kronika Beneše Krabice z Weitmile* a *Kronika Přibíka Pulkavy z Radenína*. Autor analyzoval i *Dalimilovu kroniku*, pri ktorej nie je schopný určiť, z akého prostredia pisateľ pochádzal. Okrem toho rozobral aj *Vlastní životopis krále Karla IV. Lucemburského*. Na porovnanie s iným sociálnym prostredím autor prekročil rámec 14. storočia a analyzoval tiež tri kronikárske diela, ktoré patria prevažne do 15. storočia. Ide o *Kroniku Bartoška z Drahonic*, *Husitskou kroniku Vavřince z Březové* a *Staré letopisy české*.

Klíčové slová: *Uhorsko, Uhri, 14. storočie, kroniky, kronikári, naratívne pramene, Čechy*

Úvod

Cílem předložené studie je pokusit se analyzovat, jakým způsobem byly zobrazovány a popisovány osoby pocházející z uherského království i samotné uherské království v dílech církevních kronikářů z českých zemí, která vznikla ve 14. století. Mezi dílčí cíle patří snaha odpovědět na otázku,

zda převažoval v českých narativních pramenech stereotypní pohled na osoby z Uher nebo se časem tento pohled proměňoval. I když je pro nás prioritním cílem sledovat pohled církevních kronikářů, pokusíme se tento pohled srovnat i s kronikářskými díly vzniklými v necírkevním prostředí a v prostředí kališnickém. Taková díla vznikala převážně později než díla církevních kronikářů, proto překročíme časový rámec studie a dostaneme se i do 15. století. Cíl je zřejmý, zjistit, zda v církevním prostředí převažoval na osoby z Uher jiný názor než v prostřední necírkevním či kališnickém. Samozřejmě si uvědomujeme limity takového bádání, kronikářské dílo je subjektivní záležitostí a nemusí věrně zobrazovat pohled určité společenské skupiny na sledované záležitosti. Na druhou stranu bychom neměli výpovědní hodnotu tohoto pramene podceňovat, pisatel díla se pohyboval v určitém sociálním prostředí, které formovalo jeho názory. Pokud byl autorem díla opat, děkan či farář, žil a pracoval většinou mezi lidmi podobných názorů.

Na tomto místě by se slušelo blíže charakterizovat zkoumané prameny, protože jsem však tuto analýzu již provedl a publikoval, odkáži se na ni, aniž bych zde její závěry opakoval (Papajík 2018).¹ Zde jen zmíním, že bylo celkem analyzováno 11 narativních pramenů. Z církevního prostředí to bylo šest kronik, z necírkevního dvě kroniky, z kališnického prostředí dvě kroniky a pak jedna těžko zařaditelná kronika. Nepochybně se jedná o výběr, ale dle mého názoru dostatečně reprezentativní.

Z církevního prostředí vzešlo šest prací. Počátkem 14. století vznikla *Kronika žďárského kláštera* (*Cronica domus Sarensis*, popisuje období let 1251 – 1300), kterou sepsal mnich Jindřich Řezbář (Řezbář 1875, 1896, 1964, 2003). Jiným významným pramenem z církevních kruhů je *Zbraslavská kronika* (*Chronicon Aulae regiae*). Kronika zachycuje období let 1278 – 1338. Je dílem dvou autorů, opatů kláštera, Oty Durynského a Petra Žitavského (Žitavský 1884, 1976). Další narativní pramen, *Kronika Františka Pražského* (popisuje období let 1283 – 1353) je dílem Františka, kaplana pražského biskupa Jana IV. z Dražic (František 1884, 1987, 1998). *Kroniku Beneše Krabice z Weitmile* (zachycuje období let 1283 – 1374) sepsal kanovník svatovítské kapituly v Praze (Krabice 1884, 1987). Chudenický farář Přibík Pulkava sepsal kroniku (*Kronika Přibíka Pulkavy z Radenína*), kde líčí vývoj od stavby babylónské věže do roku 1330 (Pulkava 1893, 1987). Opat benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem Neplach sepsal kroniku od narození Krista do roku 1360 (Neplach 1882, 1987).

Zcela specifickým pramenem, který jsme nemohli opomenout, je česky psaná rýmovaná *Kronika tak řečeného Dalimila* (popisuje období od nejstarší doby do roku 1314), (Dalimil 1882, 1958, 1977, 1988 – 1995). V případě tohoto textu je problém, že přesně neznáme jejího autora. Pisatelem kroniky byl buď mimořádně vzdělaný šlechtic (v dané době nebyla znalost písma běžnou výbavou šlechticů) nebo nějaký duchovní se silnou vazbou na šlechtické prostředí. Proto dáváme text mimo vymezené kategorie.

Ke zkoumaným kronikám z necírkevního prostředí řadíme *Vlastní životopis Karla IV.* (*Vita Caroli imperatoris*). Budoucí král a císař napsal svůj životopis do roku 1340, k němu připojil někdo z jeho bezprostředního okolí dalších šest let (Karel 1882, 1978, 1987). Stručně zachycuje v latinšky psaném spise husitské období nižší šlechtic a veterán husitských válek stojící na straně krále a císaře Zikmunda Lucemburského Bartošek z Drahonic (*Kronika Bartoška z Drahonic*, popisuje období let 1419 – 1443), (Bartošek 1893, 1981).

Ke kališnickým zaměřeným autorům patřil pražský měšťan a univerzitní mistr Vavřinec z Březové, který sepsal *Husitskou kroniku*, kde podrobně líčí období let 1419 – 1421. Autor byl umírněným husitou, stál jak proti Táborům (radikálním husitům), tak i proti Zikmundovi

¹ Z obecnější literatury k narativním pramenům připomínám alespoň Krüger 1976; Schmale 1985; Van Houts 1995; Goetz 1999. Z českých zemí alespoň přehledové práce Kutnar 1973; Kutnar – Marek 1997; Nechutová 2000.

Lucemburskému (Vavřinec 1893, 1979). Mezi prameny z převážně necírkevního a kališnického prostředí patří *Staré letopisy české*. Jedná se o větší množství záznamů vzniklých v neučeném (nejčastěji městském, hlavně pražské souměstí a Hradec Králové) prostředí (v menší míře i prostředí drobné šlechty a nižší církevní hierarchie) a zachycující záznamy z let 1378 – 1527. Z většího množství rukopisů dílo sestavil v roce 1829 jeho první editor František Palacký, který je také autorem názvu díla, který tak není původní, ale novodobý (*Staré letopisy české* 1937, 1959, 2003; Staří letopisové čeští 1829, 1941; *Ze starých letopisů* 1980).²

Obraz Uhrů a Uher v církevních narativních pramenech

Kronika Žďárského kláštera je výrazně zahleděna do klášterních zdí a život mimo klášterní zájmový okruh sleduje jen velmi málo. Jedna poněkud větší zmínka týkající se uherského království se vztahuje k roku 1260 a bojům českého krále Přemysla Otakara II. s uherským králem Bélou IV. Kronikář konstatuje vítězství českého krále, aniž by celou záležitost dále výrazněji rozebíral nebo komentoval (Řezbář 1875, 537; Řezbář 2003, 56-57). K roku 1271 Jindřich Řezbář píše, že král Přemysl Otakar II. podnikl vojenskou výpravu do Uher, které velmi poplenil. Byl to podle kronikáře hrdinný a velice silný a mocný král (Řezbář 1875, 540; Řezbář 2003, 64-65).

V mnoha ohledech opakem *Kroniky Žďárského kláštera* je *Zbraslavská kronika*. Její autoři (hlavně Petr Žitavský) mají velký rozhled po mezinárodních událostech, které rozebírají a komentují. Poměry v Uhrách, hlavně ve vztahu k českým panovníkům, sledují poměrně pečlivě. Nalezneme zde popsané okolnosti uherského dobrodružství Václava III., syna českého krále Václava II. Petr Žitavský napsal, že si po smrti uherského krále Ondřeje III. v roce 1301 uherští šlechtici s některými měšťany zvolili za svého krále českého prince Václava III. Podle něho byli čeští králové potomky rodu uherských králů. Někteří Uhři učinili nabídku českému králi v naději na obdarování od něho, jiní pod upřímnými pohnutkami. Zástupci z Uher přemlouvali českého krále Václava II., aby jim dal svého syna Václava III. za uherského krále. Král Václav II. váhal, protože měl již dvě království (české a polské) a jen jednoho syna. Nakonec Václav II. souhlasil a poslal v roce 1301 svého stejnojmenného třináctiletého syna do Uher. Kronikář se radoval z toho, že český král získal uherskou královskou korunu (jako Ladislav V.). Protože v Uhrách sílila pozice Václavova protikrále Karla Roberta z Anjou, přijel si v roce 1304 Václav II. do Uher pro syna, aby ho odvezl zpět do českého království (Žitavský 1884, 83-85; Žitavský 1976, 120-122).

V dalších zápisech se Petr Žitavský věnuje bojům českého krále Jana Lucemburského s Matoušem Čákem Trenčanským. Kronikář podrobněji popisuje Janovo tažení do Uher proti Čákovi v roce 1315. Českému králi hrozila porážka od Čákova vojska, od které ho uchránil český šlechtic Jindřich z Lipé. Podle kronikáře v bojích padlo 150 Uhrů a jediný Čech. Ostatní Uhři utekli. Vzhledem k tomu, že měl král Jan potíže se zásobováním vojska, uzavřel nakonec s Čákem dohodu a vrátil se zpět na Moravu. K těmto pasáží připojil kronikář charakteristiku Uhrů a Uher. Podle něho neuměli Uhři dobře používat zbraně. Když se ocitli v boji, nosili kožich, který byl tak úzký, že jim silně stahoval končetiny. Pro uherského šlechtice bylo dle kronikáře důležité mít rychlého koně, ze kterého střílel z luku. Ve střelbě z luku byli podle našeho informátora Uhři velmi úspěšní. Kronikář píše: „Ne fias funus, hostis non sit tuus Hunnus“ (Aby jsi se mrtvolou nestal, tvým odpůrcem nebudíš Uher).³ Uhři dle kronikáře měli vlasy nasáklé sádlem, případně tukem. Byli nevzdělaní, lehkomyšní a krutí. Mít je za sousedy byl velký problém (Žitavský 1884, 223-225; Žitavský 1976, 291-292).

² Pro takto zaměřený výzkum neexistuje žádná odborná práce zabývající se podobným tématem.

³ V textu uvedená citace viz Žitavský 1884, 224.

K roku 1318 kronikář napsal, že byl ve Zbraslavském klášteře osobně přítomen, když si delegace uherského krále Karla Roberta z Anjou vybírala pro svého krále nevěstu mezi sestrami českého krále Jana Lucemburského Marií a Beatrix. Uherští poslové obě mladinké sestry, kterým nebylo ani čtrnáct let, bedlivě prohlíželi, zkoumali jejich vzhled, půvab a chuži. Nakonec si vybrali tu mladší z nich, Beatrix, která byla s uherským králem na místě zasnoubena (v jeho nepřítomnosti). Následně byla dívka odvezena do Uher a v listopadu 1318 proběhl sňatek a její korunovace na uherskou královnu (Žitavský 1884, 249; Žitavský 1976, 318-319).⁴

Petr Žitavský vzpomíná události v Uhrách i na dalších místech kroniky, vždy ale bez hodnotících soudů. V roce 1321 zaznamenal smrt Matouše Čáka Trenčanského, v roce 1329 smrt syna uherského krále Karla Roberta z Anjou Ladislava (Žitavský 1884, 257, 292-293; Žitavský 1976, 329, 368).

Jako zajímavost můžeme uvést, že k roku 1330 kronikář popisuje pokus o atentát na uherského krále Karla Roberta z Anjou. Podle něho král klidně seděl ve svém paláci u stolu se svou manželkou Alžbětou, když se na něho vrhl atentátník (kronikář nezmiňuje jeho identitu, pouze ho označuje za Uhra). Podle kronikáře se jednalo o králova tajného nepřítele. Útočník dle našeho zpravodaje krále těžce poranil a královně, která chtěla krále chránit, uťal ruku. Vrah byl chycen a zabit (Žitavský 1884, 303; Žitavský 1976, 379).

Kronikář František Pražský mnoho pasáží svého díla přímo opsal ze *Zbraslavské kroniky*. Můžeme si to ukázat na dvou příkladech. Velmi obdobně místy až doslovně pojednal jako Petr Žitavský k roku 1315 o bojích s Matoušem Čákem Trenčanským. Zatímco Petr Žitavský uvádí, že v bojích padlo 150 Uhrů a jeden Čech, František Pražský píše, že v bojích zahynulo 200 Uhrů a jeden Čech. Zatímco Petr Žitavský na tomto místě přidává charakteristiku Uhrů, v díle Františka Pražského tuto pasáž nenajdeme (František 1884, 380; František 1987, 83). K roku 1330 František Pražský přímo přebral pasáž ze *Zbraslavské kroniky* o pokusu o atentát na uherského krále Karla Roberta z Anjou, při kterém byla uťata ruka jeho manželky (František 1884, 405; František 1987, 108).⁵

Beneš Krabice z Weitmile ve své *Kronice* na mnoha místech vycházel z *Kroniky Františka Pražského* a potažmo ze *Zbraslavské kroniky*. Beneš Krabice stručně líčí „uherské dobrodružství“ mladičkého českého prince Václava III. Kronikář píše, že do Čech přišli poslové uherských knížat, pánů a šlechticů a žádali o vyslání Václava III. do Uher s tím, že uherský trůn je uprázdňený po smrti krále Ondřeje III. Český král Václav II. přijal jejich nabídku. Jelikož se pod vlivem papeže stal uherským králem také Karel Robert z Anjou, nastal dle kronikáře v Uhrách velký rozkol. Někteří šlechtici slibovali věrnost Václavovi III. (jako uherský král označovaný pod jménem Ladislav V.), jiní Karlu Robertovi z Anjou. Protože se Václav II. obával věrolomnosti Uhrů („Vngarorum timens perfidiam“) a také proto, že měl jen jednoho syna a dědice, s vojskem se vydal do Uher a Václava III. (Ladislava V.) přivedl zpět do Čech (Krabice 1884, 463; Krabice 1987, 178-179).

Podobně, ale stručněji, jak Petr Žitavský a František Pražský, popisuje kronikář k roku 1315 boje českého krále Jana Lucemburského s Matoušem Čákem Trenčanským. Beneš Krabice uvádí, že Čák na Moravě spálil města a městečka, vraždil lid a spáchal mnoho ukrutností. Když proti němu vytáhl král Jan Lucemburský, Uhři před ním utíkali jako stébla před větrem („... a facie cuius

⁴ Zbývá doplnit, že Beatrix Lucemburská zemřela při porodu svého prvního dítěte v listopadu 1319 v pouhých čtrnácti letech.

⁵ Velmi podobně pojednává František Pražský jak Petr Žitavský o námluvách uherského poselstva v roce 1318 v Čechách za účelem získání nevěsty pro Karla Roberta z Anjou (František 1884, 390; František 1987, 94).

Vngari ut stipula ante venti faciem fugierunt“). Podle kronikáře Češi přitom zabili bezpočet Uhrů (Krabice 1884, 471; Krabice 1987, 185).

Poněkud jinak líčí Beneš Krabice pokus o atentát na uherského krále Karla Roberta z Anjou v roce 1330. Kronikář uvádí jméno útočníka (označuje ho jménem Felician). Podle něho se Felician s taseným mečem vrhl na krále. Avšak královna se s rozpřaženými rukama postavila úderu mečem na svého chotě a král se mezitím ukryl pod stolem. Atentátník královně usekl několik prstů na ruce, král zůstal nezraněn. Útočník byl zajat a umučen a jeho přátelé byli vyhnáni z Uher (Krabice 1884, 482; Krabice 1987, 194).

Na mnoha místech své kroniky připomíná osoby či události spojené s uherskými dějinami i kronikář Příbík Pulkava z Radenína. Jedná se například o obléhání Olomouce uherskými vojsky v roce 1253 (kronikář událost nesprávně datuje do roku 1254), obšírné líčení bitvy u Kressenbrunnu v roce 1260 či sňatek českého krále Přemysla Otakara II. s uherskou princeznou Kunhutou (Pulkava 1893, 143-145, 149-152; Pulkava 1987, 360-361, 364-369). Pulkava popisuje vpád vojska českého krále Přemysla Otakara II. do Uher v roce 1271. Kronikář píše, že se králi nikdo nepostavil na odpor. Nakonec se českému vojsku podařilo obsadit bratislavský hrad, vyloupit královské poklady (ve zlatě a stříbře, drahocenné opasky) v něm uschované a odvézt je na mnoha vozech do Prahy. Následně nechal český král bratislavský hrad zbořit. České vojsko obsadilo a zpusťošilo i jiné hrady a města v Uhrách (Pulkava 1893, 158-159; Pulkava 1987, 371). Kronikář nevynechal ve svém díle ani „uherské dobrodružství“ českého prince Václava III. v letech 1301 – 1304. Pulkava píše, že uherští poslové nabídli uherskou korunu českému králi Václavovi II. (je tedy v rozporu s líčením Petra Žitavského, Františka Pražského a Beneše Krabice z Weitmile), což on odmítl a dal jim místo sebe svého syna Václava III.⁶ Podle Pulkavy v roce 1304 Uhři odepřeli pomoc svému králi Václavovi III. (Ladislavovi V.) a zapomněli na své sliby a přísahy věrnosti. Z Uher ho musel s vojskem vysvobodit jeho otec Václav II. (Pulkava 1893, 179-184; Pulkava 1987, 387-390).⁷

Zvláštní případ tak řečeného Dalimila

Jak jsme uvedli výše, bohužel nejsme schopni identifikovat autora tzv. Dalimilovy kroniky. Bud se jednalo o na svůj stav nepřilíhajícího církevního představitele se silnou vazbou na šlechtické prostředí nebo vyššího šlechtice s mimořádným na svou dobu dost neobvyklým vzděláním. Dalimilova kronika se vyznačuje ostře protiněmeckým tónem, za vše špatné, co se kdy stalo Čechům, mohou dle kronikáře Němci. Pokud spolupracoval panovník s Němci, měli šlechtici právo ho svrhnout.⁸

Tak řečený Dalimil si v česky psaném díle nebere servítky ani s Uhry. K roku 1253 kritizoval uherská vojska, která vtrhla na Moravu. I když se Uhři snažili zemi zničit, na českého krále Přemysla Otakara II. si podle kronikáře nepřišli a velmi se divili, že je porazil (Dalimil 1882, 184-185; Dalimil 1977, 154). Také v bitvě u Kressenbrunnu v roce 1260 se podle Dalimila Češi proslavili. Uherský král Béla IV. se pokoušel zničit českého krále Přemysla Otakara II. Uhři nedodrželi stanovený čas na přesun vojska na druhý břeh řeky Moravy a vtrhli v noci na český tábor. Češi

⁶ V druhé verzi své kroniky Pulkava uvádí, že uherští poslové přišli rovnou požádat za svého krále Václava III.

⁷ V Neplachově kronice, která obsahuje jen velmi stručné záznamy událostí k jednotlivým letům, nenajdeme podrobnější informace týkající se Uher či osob pocházejících z této země (Neplach 1882; Neplach 1987).

⁸ K tomu daleko podrobněji se zařazením do širšího kontextu Mezník 1993; Čornej 2011.

ale dokázali podle kronikáře Uhry zahnat nazpět do řeky Moravy, kde se mnoho z nich utopilo (Dalimil 1882, 184-185; Dalimil 1977, 156-157).⁹

Obraz Uhrů a Uher v necírkevních narativních pramenech

Císař a král Karel IV. Lucemburský ve svém vlastním životopise *Vita Caroli imperatoris* na několika místech textu vzpomíná Uhry, vždy v souvislosti se svými cestami. V roce 1335 se Karel, jak píše, vydal za svým otcem českým králem Janem Lucemburským do Uher do Stoličného Vyšehradu, k uherskému králi Karlovi Robertovi z Anjou. Uherský král sjednal příměří mezi českým králem Janem Lucemburským a polským panovníkem Kazimírem III. Velikým (český král se vzdal polské koruny a za to dostal Slezsko). Žádné podrobnosti o pobytu v Uhrách Karel neuvádí (Karel 1882, 350-351; Karel 1987, 29). V roce 1337 putoval Karel IV. do Lombardie. Rakouský vévoda mu odmítl poskytnout průvod, proto se Karel IV. vydal do Lombardie přes Uhry. Karel dorazil do Budína k uherskému králi Karlu Robertovi z Anjou, který mu dal průvod na cestu přes Uhry, Chorvatsko a Dalmácii až k Jaderskému pobřeží, kde ho málem zajali Benátčané (Karel 1882, 352; Karel 1987, 30). Další cestu do Uher stručně popisuje Karel IV. ve svém životopise v roce 1339. Autor uvádí, že se vydal do Bratislavy, která leží na hranicích Uher a Rakous („Abinde veni Bozoniam, que est in metis Ungarie et Austrie,...“), aby usmířil uherského krále Karla Roberta z Anjou s rakouskými vévody (Karel 1882, 352; Karel 1987, 38).¹⁰

V případě dalšího světského pramene, *Kroniky Bartoška z Drahonic*, překročíme rámeček 14. století a vydáme se s ním do století 15. Aktivní účastník husitských válek nižší šlechtic Bartošek z Drahonic ve své kronice stranil Zikmundovi Lucemburskému. V kronice dostává prostor uherské prostředí v okamžiku, kdy kronikář popisuje akce husitů na uherské půdě. Autor tak líčí vpád husitů do Uher v roce 1431 až k městu Nitra. Bartošek píše, že husité pobrali v krajině mnoho koní, dobytka a jiných věcí a způsobili zemi velkou škodu. Husité se pro neshody následně rozdělili, část se vrátila domů a část plenila okolí Nitry dál. Právě tuto část napadla uherská vojska, která husitům připravila velké ztráty a vytláčila je ze země (Bartošek 1893, 605-606; Bartošek 1981, 253-254). V roce 1432 obsadili husité lší město Trnavu. Podle Bartoška vše proběhlo tak, že se husité jednotlivě dostali do města v době konání výročního trhu v přestrojení za kupce („quasi mercatores“). Když dorazilo k městu jejich vojsko, údajní kupci (převlečení husité) vylomili dvě brány a pustili své druhy do města (Bartošek 1893, 607; Bartošek 1981, 257). Kronikář stručně popisuje i tažení husitů na Spiš v roce 1433. Podle Bartoška husité dobyli vesnice a městečka kolem Kremnice, zmocnili se velké kořisti a vrátili se zpět do Čech (Bartošek 1893, 609; Bartošek 1981, 260).

Obraz Uhrů a Uher v kališnických narativních pramenech

Kališnický kronikář Vavřinec z Březové ve své *Husitské kronice* popisuje Uhry na více místech textu. Jako červená nit se jeho textem táhne obrovská kritika počínání si uherského vojska v Čechách během let 1420 – 1421. Když lounští měšťané vpustili do svého města v roce 1420

⁹ Dalimil také poměrně stručně popisuje snahu Václava III. (Ladislava V.) udržet si uherský trůn, věnuje se hlavně cestě jeho otce Václava II. pro syna do Uher a jejich společnému návratu do Čech (Dalimil 1882, 204; Dalimil 1977, 166). V dodatcích k Dalimilově kronice autor popisuje boje s Matoušem Čáskem Trenčanským v roce 1315, kterého označuje za uherského hrdinu. Češi nebyli připraveni na uherské lší a proto bylo mnoho z nich pobito (Dalimil 1882, 226; Dalimil 1977, 179-180).

¹⁰ K jednání v Bratislavě v červnu 1339 více Spěváček 1979, 139.

Zikmundovo vojsko, nastala podle kronikáře katastrofa. Vojáci prováděli „ohavnosti na pannách a manželkách“ takového rázu, že o nich na tomto místě kronikář odmítl psát (Vavřinec 1893, 375-376; Vavřinec 1979, 70). Na jiném místě kronikář napsal, že Uhři nejen loupili, ale i znásilňovali panny a ženy a „zkazivše je, potom je zabíjeli“ (Vavřinec 1893, 375-376; Vavřinec 1979, 167). Autor také zachycuje řádění uherského vojska na Moravě, podle něho Uhři vypalovali vesnice a městečka, znásilňovali panny a upalovali a vraždili lidi, včetně zajatců a dětí (Vavřinec 1893, 513; Vavřinec 1979, 259).

Nejpodrobněji popisuje kronikář řádění Uhrů krále Zikmunda při jejich tažení z Jihlavy ke Kutné Hoře v roce 1421. Nejdříve uvádí, že král Zikmund dal českým šlechticům slib, že když se mu poddají a uznají ho za krále, tak jeho vojsko přestane ničit zemi, ale jak bylo jeho zvykem, slib nedodržel. Uhři „nelidští a věrolomní lidé“ vypalovali vesnice, městečka a hrady a znásilňovali panny a ženy, které následně zabíjeli. Malým dětem usekávali ruce a nohy a pohazovali je na zem před očima jejich matek. Svléčené ženy hnali před sebou jako dobytek, aby je následně zavěšovali za prsa na kůly u plotů. Podle kronikáře se nenechali Uhři obměkčit ani prosbami, ani potokem slz. Byli krutější než pohané (Vavřinec 1893, 531; Vavřinec 1979, 273-274).

Staré letopisy české vznikaly v neučeném, většinou městském prostředí. Autoři tohoto rozsáhlého korpusu byli ve velké většině kališnického smýšlení. Jaký postoj měli k uherskému králi Zikmundovi a jeho vojákům vidíme již při líčení událostí v roce 1402 v Čechách. Autor sledované pasáže *Starých letopisů českých* napsal, že Uhři krále Zikmunda znásilňovali panny a mladé ženy a páchali mnoho dalšího zla (Ze starých letopisů 1980, 27). Kronika podrobně popisuje tažení Jana Žižky z Trocnova s husity do Uher v roce 1423 (Ze starých letopisů 1980, 93-97). Jedná se však o fiktivní vyprávění, které nemá oporu v jiných pramenech, kronikář si ho vymyslel.¹¹ *Staré letopisy české* se samozřejmě nemohly vyhnout válce mezi českým králem Jiřím z Poděbrad a uherským králem Matyášem Korvínem v letech 1468 – 1469 (Ze starých letopisů 1980, 195-199, 205-206) či některým dalším událostem vztahujících se k Uhrům (bitka s Uhry v Praze na Malé Straně v roce 1509 /16 mrtvých Uhrů/ nebo bitva u Moháče v roce 1526), ale tyto události jsou již příliš vzdáleny od jádra našeho zkoumání, proto je zde nebudu blíže rozebírat (Ze starých letopisů 1980, 321-322, 449).¹²

Závěr

Byla provedena analýza 11 narativních pramenů z českých zemí. Jádrem studie byl rozbor šesti kronik psaných autory z církevního prostředí. Hlavním cílem bylo zjistit, jakým způsobem byly v kronikách zobrazovány osoby z Uher.

Analýza církevních kronik ukázala, že události a osoby z uherského království nebyly zásadním tématem kronik vzniklých v českých zemích ve 14. století. Kronikáři popisovali události v Uhrách a osoby z Uher ve svých dílech pouze v případě, že se to týkalo českých zemí. Církevní kronikáři zaznamenali hlavně vojenské konflikty českých a uherských vojsk (v roce 1253 vpád uherského vojska na Moravu, v roce 1260 bitva u Kressenbrunn), snahu českého prince Václava III. získat a udržet si uherský královský titul v letech 1301 – 1304 a pak potýkání se s neklidným Matoušem Čáčkem Trenčanským. Dále byly v kronikách zaznamenány námluvy a sňatky českých panovníků s uherskými princeznami a naopak sňatky českých princezen s uherskými vladaři.

¹¹ Dále autoři sledují věrohodně doložené vpády husitů do Uher v letech 1431 a 1433 (Ze starých letopisů 1980, 113, 115).

¹² Snad mohu jako zajímavost uvést, že podle tvrzení jednoho z autorů *Starých letopisů českých* v zápise k roku 1509, tresty jako sedření z kůže a naražení na kůl nebyly původně v Čechách známy a do země byly přineseny z Uher (Ze starých letopisů 1980, 324).

Jediný církevní kronikář, který podal bližší charakteristiku Uhrů, byl Petr Žitavský ve *Zbraslavské kronice*. Kronikář píše, že Uhři neuměli dobře používat zbraně. Na druhou stranu uvádí, že Uhři měli rychlé koně a dovedli z jejich sedel výborně střílet z luku. Jejich vlasy byly nasáklé sádlem nebo tukem. Byli nevzdělaní, lehkomyšní a krutí. Pro české panovníky byl problém je mít za sousedy.

Nelze říct, že by existoval u církevních kronikářů stereotypní pohled na Uhry, který by se ve většině děl opakoval.

Výše uvedené závěry jsem se pokoušel komparovat se zjištěními z kronik vzniklých buď v neznámém prostředí (tak řečený Dalimil) nebo v prostředí necírkevním. „Necírkevní“ kroniky se výrazně nelišily v podání Uher a uherských panovníků a šlechticů od děl církevních kronikářů.

Jiná situace nastává, když překročíme rámeček 14. století a přesuneme se do století 15. V kronikářských dílech vzniklých v kališnickém prostředí v 15. století nacházíme velice negativní obraz Uhrů vzhledem k jejich angažmá ve vojsku krále Zikmunda Lucemburského. Kronikáři podrobně líčí zvěrstva páchaná uherskými vojáky. Převažuje u nich stereotyp, že uherský voják v Čechách vypaloval vesnice a města a vraždil a znásilňoval panny a ženy. Je to připomínáno téměř u každého konfliktu, kterého se účastnila uherská vojska.

Je možné, že kdybychom situaci obrátili a sledovali líčení Čechů uherskými kronikáři, tak bychom získali podobný obrázek. Ale takový výzkum již leží mimo předmět zájmu naší studie.

REFERENCES

Primary sources

- Bartošek*. 1893. Bartošek z Drahonice. Kronika Bartoška z Drahonice. In Goll, Jaroslav (ed.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých V*. Praha, 589-624.
- Bartošek*. 1981. Bartošek z Drahonice. Kronika. In Hlaváček, Ivan et al. (eds.). *Ze zpráv a kronik doby husitské*. Praha, 231-290.
- Dalimil*. 1882. Dalimil. Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila. In Jireček, Josef (ed.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých III*. Praha, 3-228.
- Dalimil*. 1958. Dalimil. Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila. In Havránek, Bohuslav et al. (eds.). *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*. Praha.
- Dalimil*. 1977. Dalimil. Kronika tak řečeného Dalimila. In Krčmová, Marie et al. (eds.). *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha.
- Dalimil*. 1988 – 1995. Dalimil. Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. In Daňhelka, Jiří et al. (eds.). *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila I. – III*. Praha.
- František*. 1884. František Pražský. Kronika Františka Pražského. In Emler, Josef (ed.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých IV*. Praha, 347-456.
- František*. 1987. František Pražský. Kronika. In Bláhová, Marie et al. (eds.). *Kroniky doby Karla IV*. Praha, 55-172.
- František*. 1998. František Pražský. Kronika Františka Pražského. In Zachová, Jana (ed.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých. Series nova, tomus I*. Praha.
- Karel*. 1882. Karel IV. Život císaře Karla IV. In Emler, Josef (ed.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých III*. Praha, 323-417.
- Karel*. 1978. Karel IV. Vita Karoli Quarti. In Pavel, Jakub et al. (eds.). *Vita Karoli Quarti. Vlastní životopis*. Praha.

- Karel*. 1987. Karel IV. Vlastní životopis. In Bláhová, Marie et al. (eds.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha, 11-54.
- Krabice*. 1884. Beneš Krabice z Weitmile. Kronika Beneše Krabice z Weitmile. In Josef Emler (ed.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých IV.* Praha, 457- 548.
- Krabice*. 1987. Beneš Krabice z Weitmile. Kronika pražského kostela. In Bláhová, Marie et al. (eds.). *Kroniky doby Karla IV.* Praha, 173-268.
- Neplach*. 1882. Neplacha, opata opatovského, krátká kronika česká a římská. In Emler, Josef (ed.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých III.* Praha, 443-484.
- Neplach*. 1987. Neplach. Stručné sepsání kroniky římské a české. In Bláhová, Marie et al. (eds.). *Kroniky doby Karla IV.* Praha, 525-556.
- Pulkava*. 1893. Přibík Pulkava z Radenína. Přibíka z Radenína řečeného Pulkavy Kronika česká. In Emler, Josef – Gebauer, Jan (eds.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých V.* Praha, 1-326.
- Pulkava*. 1987. Přibík z Radenína, řečený Pulkava. In Bláhová, Marie et al. (eds.). *Kroniky doby Karla IV.* Praha, 269-444.
- Řezbář*. 1875. Jindřich Řezbář. *Cronica domus Sarensis.* In Emler, Josef – Truhlář, Josef (eds.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých II/2.* Praha, 519-557.
- Řezbář*. 1896. Jindřich Řezbář. *Cronica domus Sarensis.* In *Dietrich, Julius (ed.). Monumenta Germaniae Historica, Scriptores, vol. 30, part 1.* Hannover.
- Řezbář*. 1964. Jindřich Řezbář. *Cronica domus Sarensis.* In *Zemek, Metoděj et al. (eds.). Cronica domus Sarensis.* Brno.
- Řezbář*. 2003. Jindřich Řezbář. *Cronica domus Sarensis. Maior et Minor.* In *Zemek, Metoděj et al. (eds.). Cronica domus Sarensis. Maior et Minor* Brno.
- Staré letopisy české*. 1937. Staré letopisy české. In Šimek, František (ed.). *Staré letopisy české z vratslavského rukopisu.* Praha.
- Staré letopisy české*. 1959. Staré letopisy české. In Šimek, František – Kaňák, Miloslav (eds.). *Staré letopisy české z rukopisu křížovnického.* Praha.
- Staré letopisy české*. 2003. Staré letopisy české (texty nejstarší vrstvy). In Černá, Alena M. et al. (eds.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých. Series nova, tomus II.* Praha.
- Staří letopisowé čeští*. 1829. Staří letopisowé čeští. In Palacký, František (ed.). *Scriptorum rerum Bohemicarum. Tomus III. Staří letopisowé čeští od roku 1378 do 1527, čili pokračování w kronikách Přibíka Pulkawy a Beneše z Hořowic.* Praha.
- Staří letopisowé čeští*. 1941. Staří letopisowé čeští. In Palacký, František (ed.). *Dílo Františka Palackého, sv. 2 (k vydání připravil Jaroslav Charvát). Staří letopisowé čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování w kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých* vydané. Praha.
- Vavřinec*. 1893. Vavřince z Březové. Kronika husitská. In Goll, Jaroslav (ed.). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých V.* Praha, 327-534.
- Vavřinec*. 1979. Vavřinec z Březové. Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic. In Heřmanský, František et al. (eds.). *Vavřinec z Březové. Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic.* Praha.
- Ze starých letopisů*. 1980. Ze starých letopisů českých. In Porák, Jaroslav – Kašpar, Jaroslav (eds.). *Ze starých letopisů českých.* Praha.
- Žitavský*. 1884. Petr Žitavský. Petra Žitavského Kronika zbraslavská. In Emler, Josef *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých IV.* Praha, 1-337.
- Žitavský*. 1976. Petr Žitavský. Zbraslavská kronika. *Chronicon Aule regiae.* In Heřmanský, František et al. (eds.). *Zbraslavská kronika. Chronicon Aule regiae* Praha.

Secondary sources

- Čornej, Petr. 2011. Cizí, cizozemec a Němec. In Světla a stíny husitství. Výbor z úvah a studií. Praha, s. 253-264.
- Goetz, Hans-Werner. 1999. *Geschichtsschreibung und Geschichtsbewusstsein im hohen Mittelalter*. Berlin.
- Grundmann, Herbert. 1965. *Geschichtsschreibung im Mittelalter. Gattungen – Epochen – Eigenart*. Göttingen.
- Krüger, Karl Heinrich. 1976. *Die Universalchroniken*. Turnhout.
- Kutnar, František. 1973. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví I*. Praha.
- Kutnar, František – Marek, Jaroslav. 1997. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Praha.
- Mezník, Jaroslav. 1993. Němci a Češi v Kronice tak řečeného Dalimila. In *Časopis Matice moravské* 112/1, 3-10.
- Nechutová, Jana. 2000. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha.
- Papažík, David. 2018. Obraz české a moravské šlechty v narativních pramenech z českých zemí ze 14. – 15. století. In *Kulturné dejiny* 9/2, 202-220.
- Schmale, Franz-Josef. 1985. *Funktion und Formen mittelalterlicher Geschichtsschreibung : Eine Einführung*. Darmstadt.
- Spěváček, Jiří. 1979. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*. Praha.
- Van Houts, Elisabeth M. C. 1995. *Local and Regional Chronicles*. Turnhout.

SUMMARY: AN IMAGE OF HUNGARY AND HUNGARIANS IN WORKS BY CHURCH CHRONICLERS FROM THE CZECH LANDS IN THE 14TH CENTURY. The performed analysis of church chronicles of the Czech Lands showed that events and personalities of the Kingdom of Hungary represented only a minor theme of the chronicles written in the Czech Lands in the 14th century. Czech chroniclers described events and personalities from Hungary in their works when they were related to the Czech Lands. Thus the church chroniclers covered military conflicts between Bohemian and Hungarian armies (the invasion of Moravia by the Hungarian army in 1253, the Battle of Kressenbrunn in 1260), and the efforts of Bohemian Prince Wenceslaus III (as Hungarian King named László = Vladislav V) to obtain and keep the Hungarian royal title in the years 1301 – 1304 and then to pacify the unrest of Matthew Csák of Trenčín. The chronicles further recorded courtships and weddings of Bohemian kings focused on Hungarian princesses and weddings of Bohemian princesses and Hungarian royal family members. The only church chronicler characterising Hungarians in greater detail was Petr Žitavský in his Chronicle of Zbraslav. The chronicler writes that Hungarians were weak in weapon handling. On the other hand, he says, they had fast horses and were excellent horseback archers. Their hair was thick with fat or lard. They were uneducated, careless and cruel. It is possible to say that Bohemian church chroniclers do not present a stereotypical view of Hungarians which would be used habitually in their documents. The “non-church” chronicles were not much different in their descriptions of Hungary, Hungarian kings and nobility from the works by church chroniclers. The situation changes when we step beyond the 14th century framework and move on to the 15th century. The 15th century chroniclers of the Protestant background paint a very negative picture of the Hungarians due to their engagement in the army of King Sigismund of Luxembourg, and they provide colourful descriptions of the atrocities Hungarian soldiers were involved in.

Prof. PhDr. David Papajík, PhD.
Catholic University in Ruzomberok
Faculty of Arts and Letters
Department of History
Hrabovská cesta 1A
034 01 Ružomberok
Slovakia
david.papajik@ku.sk